

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Яреми Івана Івановича
на тему «Цифрова трансформація діяльності публічних бібліотек:
міжнародний досвід та українські практики», подану на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та
архівна справа»

Актуальність теми дослідження. Публічні бібліотеки України активно включені до загальнодержавних процесів цифровізації, які відбуваються в руслі політики розвитку цифрового суспільства та європейської інтеграції, однак ці процеси залишаються нерівномірними й супроводжуються різними рівнями технологічного забезпечення, нестачею стратегічних орієнтирів та методичних рекомендацій. Водночас бібліотеки відіграють важливу соціальну роль як провайдери інформаційної культури, цифрової грамотності та рівного доступу до знань, що набуває особливої ваги в умовах цифрової нерівності, поширення дезінформації та зростання уразливості окремих груп населення.

Необхідність узагальнення міжнародного досвіду та зіставлення його з українськими практиками є ключовою умовою для виявлення ефективних моделей, інструментів і механізмів адаптації світових підходів до національного контексту. Оптимізації діяльності бібліотек у цифровому середовищі обумовлена не лише технологічними викликами, а й широким суспільним запитом на розвиток цифрової грамотності, подолання цифрової нерівності та забезпечення стійкості інформаційних інституцій у кризових умовах. Вимагають наукового аналізу й подальшого концептуального узагальнення й нові практики, сформовані у відповідь на пандемію та війну. Усе це підкреслює необхідність комплексного дослідження цифрової трансформації бібліотек, здатного інтегрувати різні наукові перспективи та сформулювати цілісне бачення закономірностей цифрових змін.

Дисертація Яреми І. І. виконана у рамках цільових комплексних програм науково-дослідницької роботи Київського національного університету культури і мистецтв «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» (державний реєстраційний номер 0118U100212) та «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа як предмет комплексного дослідження: теорія, історія, практика» (державний реєстраційний номер 0124U001231) і пов'язане з планом наукової і навчально-методичної роботи кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю КНУКіМ.

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість.

Наукові положення, що містяться в дисертаційному дослідженні, є аргументованими, ґрунтуються на релевантній методології, спираються на сучасні дослідження провідних вчених галузі. Дисертація характеризується новизною, зокрема: вперше комплексно досліджено цифрову трансформацію публічних бібліотек України в контексті міжнародного досвіду, що дозволило виявити специфіку вітчизняних практик цифровізації та їхню відповідність світовим тенденціям розвитку бібліотечно-інформаційної сфери; виявлено етапи цифрової модернізації бібліотек від концепції «Бібліотека 2.0» до «Бібліотека 4.0» у контексті української бібліотечної практики, що розкриває динаміку трансформації функцій та сервісів публічних бібліотек в умовах цифровізації.

Автором удосконалено методологічні засади вивчення цифрової трансформації бібліотек, що інтегрують соціокомунікаційні, культурологічні, інституційні та управлінські перспективи аналізу як багатовимірного процесу - технологічного, організаційного, культурного та соціального.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертаційної роботи мають практичне значення і полягають у можливості їх використання для розробки стратегій цифрового розвитку публічних бібліотек України на загальнодержавному та регіональному рівнях,

удосконалення нормативно-правової бази у сфері бібліотечної справи, формування державної політики цифровізації бібліотечно-інформаційної сфери. Результати дослідження можуть використовуватися у навчальному процесі закладів вищої освіти за спеціальністю В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», для підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців, розробки освітніх програм з питань цифровізації бібліотечної діяльності, а також у подальших наукових дослідженнях проблем цифрової трансформації соціокомунікаційної сфери.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і семи підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації – 219 сторінок, з них основного тексту – 168 сторінок; список використаних джерел – 286 найменувань.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, завдання, методологію, сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, зазначено апробацію результатів дослідження, відомості про публікації здобувача, структуру й обсяг дисертації. Варто зауважити, що у дисертації відсутнє визначення об'єкта та предмета дослідження, що спонукає рецензентів інтерпретувати зміст цих обов'язкових елементів на власний розсуд.

У першому розділі *«Теоретичні засади вивчення цифрової трансформації бібліотек»* проаналізовано стан опрацювання проблем цифровізації бібліотек у вітчизняному й зарубіжному науковому дискурсі. Виявлено нерівномірність дослідження теми: техніко-технологічні аспекти представлені значно ширше, ніж інституційні та концептуально-теоретичні виміри. Встановлено, що цифрова трансформація бібліотек досліджується переважно у прикладній площині, тоді як методологічні засади, стратегічні орієнтири та соціокультурні наслідки потребують глибшого осмислення.

Другий розділ *«Міжнародний та український досвід цифрової*

трансформації бібліотек» присвячений аналізу світових цифрових бібліотечних проєктів та їхнього впливу на трансформацію бібліотечної сфери. Досліджено ключові тенденції та моделі розвитку, зокрема створення глобальних та континентальних інтеграторів (World Digital Library, Europeana), розбудову національних цифрових платформ (Галліка, Віртуальна бібліотека Німеччини, Цифрова бібліотека Іспанії, Trove). Встановлено, що світові цифрові бібліотечні проєкти не лише популяризують культурну та наукову спадщину, надаючи до неї вільний доступ, але й стимулюють модернізацію бібліотечної інфраструктури та трансформацію комунікацій.

У третьому розділі *«Практики та стратегії розвитку публічних бібліотек в умовах цифровізації»* досліджено еволюцію концептуальних моделей розвитку бібліотек у цифрову добу. Обґрунтовано концептуальні етапи розвитку: «Бібліотека 2.0» (орієнтація на користувача, соціальне збагачення, мультимедійний досвід, активна участь користувачів у формуванні контенту); «Бібліотека 3.0» (семантичний веб, електронні колекції з розширеними можливостями пошуку, гібридна модель); «Бібліотека 4.0» (штучний інтелект, Інтернет речей, симбіотична взаємодія користувачів, бібліотекарів і комп'ютерів, персоналізовані послуги, впровадження технологічних хабів).

Висновки дисертації містять узагальнені положення отриманих результатів дослідження, відповідають поставленим завданням і меті дослідження.

Список використаних джерел доволі репрезентативний і відображає належний рівень опрацювання досліджуваної проблематики. Оформлення списку відповідає вимогам Національного стандарту України 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За темою дисертації опубліковано 15 одноосібних наукових праць здобувача, з них 3 статті у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») за спеціальністю 029 Інформаційна,

бібліотечна та архівна справа, 1 стаття – у зарубіжному науковому журналі, 11 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських конференцій. Наукові праці, опубліковані за темою дисертації, містять науково обґрунтовані результати відповідно до поставлених завдань і характеризуються логічністю, аргументованим викладом матеріалу та його якісним складом.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою № 44 Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 502 від 19.05.2023).

Оцінка рівня опанування здобувачем методології наукової діяльності. Досягнуті автором результати дослідження є науково достовірними та логічними, що підкріплюється ґрунтовним опрацюванням законодавчо-нормативної бази, наукових джерел, систематизацією отриманих відомостей і концептуальних положень. Автор засвідчив високий ступінь опанування наукової методології, навичок аналізу, синтезу, що характеризується обраною і застосованою в науковому дослідженні сукупністю наукових методів.

Дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, текстових запозичень без посилань, фабрикацій і фальсифікацій) не виявлено. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою, всі результати дослідження належать автору особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, його науковий рівень і здобуті результати, вважаю за доцільне вказати на певні дискусійні положення та висловити окремі зауваження й побажання.

1. У підрозділі 1.1. «*Стан наукового опрацювання проблем цифровізації бібліотек та джерельна база дослідження*» автором здійснено доволі глибокий та всебічний аналіз праць українських науковців, щодо теми дослідження, водночас, за межами уваги автора залишились праці зарубіжних науковців та практиків бібліотечної галузі, хоча в тексті дисертації (підрозділ 2.1 та 2.3) здобувач посилається на праці зарубіжних колег. В цьому ж підрозділі доречно було б не тільки назвати джерела до яких звертався аспірант в процесі написання дисертації, але й здійснити їх ґрунтовний аналіз, а саме, нормативно-правових документів, сайтів українських та зарубіжних бібліотек, та інших груп джерел.

2. У другому підрозділі першого розділу «*Цифрова культура та цифрова грамотність у діяльності сучасних бібліотек*» автор розкриває державну політику України щодо формування нормативних рамок цифровізації, розвитку цифрових компетентностей та створення умов для інтеграції публічних бібліотек у нові комунікаційні моделі. Доцільно було б навести приклади з досвіду конкретних бібліотек щодо набуття цифрових навичок інформаційно-комунікаційних та цифрових компетентностей користувачами в межах реалізації політики цифровізації.

3. У третьому підрозділі другого розділу «*Партнерство та взаємодія бібліотек з інституціями у цифровому середовищі*» автором охарактеризовано досвід взаємодії бібліотек з іншими учасниками інформаційного ринку. Варто було б винести у додатки приклади комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування у режимі віддаленого доступу і мережевої взаємодії, з урахуванням їх переваг.

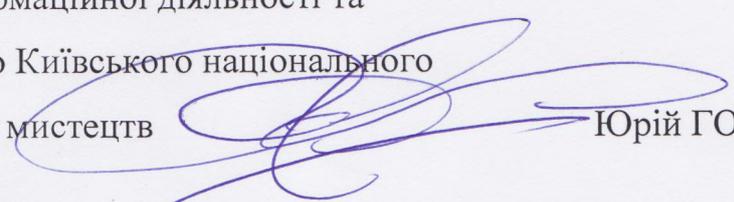
Висловлені побажання та зауваження не є принциповими та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Івана Івановича Яреми, яка виконана на високому науково-методологічному рівні та визначається науковою новизною, теоретичною та практичною цінністю.

Висновок. Дисертація Яреми Івана Івановича «*Цифрова трансформація діяльності публічних бібліотек: міжнародний досвід та українські практики*»,

подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, та вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017р. №40, що дає підстави для присудження Яремі Івану Івановичу наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Рецензент:

кандидат культурології, професор,
завідувач кафедри інформаційної діяльності та
зв'язків з громадськістю Київського національного
університету культури і мистецтв

 Юрій ГОРБАНЬ

Підпис <i>Ю. Горбань</i> засвідчує	
Начальник ВК <i>А. М. М.</i>	
“30” 12 2025 р.	